

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2020.92.2>

УДК 81'38

«ЛІТОПИСЦІ НЕ ШКОДУВАТИМУТЬ ДЛЯ НАС ЕПІТЕТИВ З ВІДТІНКОМ ЧЕРВОНОГО» (епітетика «Віршів з війни» Бориса Гуменюка)

БИБИК Світлана Павлівна,

Svitlana BYBYK,

доктор філологічних наук,
професор, провідний науковий
співробітник відділу стилістики,
культури мови та соціолінгвістики
Інституту української мови НАН
України, вул. М. Грушевського, 4,
м. Київ, 01001
E-mail: sbybyk2016@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9765-497X>

Doctor of Philology, Professor,
Leading researcher of the
Department of Stylistics, Culture of
the Language and Sociolinguistics
Institute of the Ukrainian Language
of National Academy of Sciences of
Ukraine, 4 Hrushevskyi St., Kyiv 01001,
Ukraine
E-mail: sbybyk2016@ukr.net

*У статті запропоновано аналіз одного з виразних маркерів мови соціальних творів Б. Гуменюка «Віршів з війни». Окреслено стилістичні функції, структурні та семантичні властивості епітетів. Відзначено зв'язок ліро-епічної епітетики із формою віршів – верлібром. Простежено функціональне навантаження епітетів у кореляції з лінгвостилістичними категоріями **актуалізація, інтимізація, суб'єктивізація, публіцистизм, епічність, ліричність**.*

*Установлено роль епітетів як актуалізаторів емоційних оцінок, конкретно-чуттєвих асоціацій (колір, розмір, запах реалій, психічний стан, настрої, світовідчуття ліричного героя) у читачів. Наголошено на мілітаризованій епітетиці з руйнівною семантикою означень. Підкреслено індивідуально-авторські особливості актуалізації епітетів-кологоративів (**чорний, червоний, білий, зелений, синій, жовтий**). Виокремлено специфічну групу епічних, більше притаманних розмовній мові, епітетів – займенникових прикметників, що посилюють суб'єктивність поетичного контексту.*

Схарактеризовано своєрідність епітетики верлібрового вірша Б. Гуменюка. Зосібна виокремлено ключові власне епітетні словосполучення із прямим значенням прикметників та метафоричні епітети; розмежовано двоскладові іменнико-прикметникові епітети, епітети у складі діеприкметникового звороту, епітети у складі порівняння, перифразу.

*Простежено кореляцію епітетики «Віршів з війни» із архетиповими когнітивними структурами – концептами **Війна, Войн, Смерть, Життя, Людина, Природа.***

Ключові слова: мова поезії, актуалізація, суб'єктність, інтимізація, епітет, метафоричний епітет, епітет-кологоратив, компаративний епітет, мілітарний лексикон, мілітарна риторика.

Серед численних авторів сучасної поезії на тему війни, що почалася 2014 року як російська агресія в Україні, найбільш відомим є Борис Гуменюк. Хоча мотиви війни на Сході виразно присутні в актуальній українській ліриці, про що свідчить одночасність появи збірок Сергія Жадана «Життя Марії» (2015), Любові Якимчук «Абрикоси Донбасу» (2015), Дмитра Лазуткіна «Червона книга» (2015). Збірку Б. Гуменюка «Вірші з війни» визнано найкращою книгою 2014 – 2015 рр. на військову тематику, поезію перекладено кримськотатарською та польською мовами, номіновано на Шевченківську премію [Головченко]. Вона посіла помітне місце в ряду творів, що відповідають соціально-політичним запитам дня нинішнього. Збірка «Вірші з війни» цікава і як одне з перших безпосередніх художніх свідчень війни на Сході [Поліщук 2016: 11]. Крім того, Б. Гуменюк виступив як найавторитетніший український автор сучасного верлібру, навколо якого «б'ють списи» дослідники, критики, називаючи його вільним віршем, віршем у прозі, білим віршем, поезією в прозі...

Чи вплинула форма поезії Гуменюка на її мовно-стилістичне наповнення? Чи прозаїзувалася епітетика його віршів?

Епітети в поетичній мові Гуменюка підпорядковані ліро-епічному ладові його мовомислення. Вони актуалізовані як фрагменти цілісного словесного образу неочікуваної війни завдяки семантико-синтаксичному наголошенню у фразі. Епітетика поезії групується навколо стрижневої асоціативно-образної парадигми «Війна» та пов'язаних з нею наскрізних ліній – «людина» («воїн», «ворог») – «природа» («жива» і «нежива»), «життя» – «смерть». За структурними ознаками це самостійні означальні словосполучення, підрядні означальні речення, епітети-перифрази, епітети як прикладки, епітети у складі метафор (зокрема й метонімії), компаративних зворотів.

Насамперед – ВІЙНА. Поет створює суб'єктивізоване сприймання збройного змагання, позначаючи його неодноразовими в семантичному плані епітетами «персональна війна», «своя війна». Це внутрішнє протиборство, емоційно-психологічний конфлікт чи зовнішні атаки із супротивником? А ще ліричний герой бачить війну як арифметику: облік смертям, патронам, набоям – людям і металу, викреслюючи із буття роки мирного життя: *Дивне це відчуття коли відкриваєш рахунок / Другого дня другого місяця своєї персональної війни / Відкриваєш рахунок своїм убитим / На цю пору у тебе назбиралося / чимало непогашених рахунків. / Кожного року ти сплачуєш по одному року власному життю; Діти не мають братися в рахунок / У цій диявольській арифметиці / У цій війні; Свої війни завжди носять із собою.* У «Віршах з війни» немає хронікально-документального, офіційного позначення російсько-української агресії, яка розпочалася у 2014-му, натомість є узагальнено-конкретне, інтимізоване «ця війна».

Символом сучасних подій на Сході України є «спека». Синонімом війни стає спекотне літо та конкретно-чуттєві зорові, запахові відчуття, що їх транслюють військові реалії, пор. епітет-складнопідрядне речення в такому контексті: *Літо що скрипить піском на зубах / димить як підбитий танк / пересувається на бетеерах / та інвалідних візках / застрягає в тілі як осколок / після вибуху міни чи гранати. / Літо що замість полуниць / пахне розплавленими берцями / автоматним мастилом / гноєм незагоєних ран / пороховими газами.*

У поетичному сприйнятті людини на війні епітет є засобом означення свого і чужого. Характерно, що в Гуменюка центром проєкції оцінки є займенниковий прикметник – *наш*: *Причому крукам байдуже – / Це плоть наших героїв чи наших ворогів / Не знаю чи варто за це ображатися на круків / Як би не було боляче.*

Свій Герой – це ВОЇН, жорсткий, напружений, впевнений. Цілісний поетичний контекст Б. Гуменюка дозволяє вибудувати історично-цивілізаційну пряму, що веде до ідеалу «чоловіка-воїна», пор. її ретроспективу: *Тому що у нього були руки чоловіка-воїна / Бога війни; Щоб уже наступної миті перетворитися / на суворих чоловіків; У такі хвилини я почувваюся / Хоробрим центуріоном / Непереможним*

гладіатором / Історія людства / За останні декілька тисяч років / Воскресає в мені / Повстає із попелу; Ти – звір / Щоб ти там про себе не думав / Ти лиш звір / Звір цивілізований сучасний світанковий / Хижак який полює вдень і має сховок-житло на ніч. / Ти – звір що навчився споживати м'ясо / приперчене й присолене. Як бачимо, в одному ряду постають загальноновживані сучасні означення та міфема, що апелюють у свідомості читача до прадавніх війн, до війн на виживання, до тваринних війн за життя як таке, а в цілому – до образу нескінченності воєнних дій, який виражає поетична речення «**Війна що триває понад 2018 років**».

У зовнішньому портреті воїна увагу митця притягують руки, адже вони несуть зброю, керують нею, і голови, які воїни підставляють на полі битви: *Зупиняється Подає знак Відкладає набік автомата / Знімає рукавицю Гріє диханням задубілі пальці; Навіть якщо вони будуть висмикувати волосся / Що злиплося від крові із простелених навиліт голів / І вистелять ним свої гнізда / Я зрозумію їх.*

Війна потребує людських мас, але суб'єктивізована мова «Віршів» таки вкарбовує в пам'ять майбутніх поколінь імена захисників України. Із концептом «власне ім'я» пов'язані епітетні іменниково-іменникові структури – актуалізовані ліро-епічні назви осіб за характером військової діяльності та місцем проживання (*Кулеметника Сашика з Боярки / Гранатометника Макса з Луганська*), за віком, як-от: *Далі кожен слухав лише власну зброю / І той якому 35 / І той котрому 49 / І той кому лише 21.* Таким різним за конкретно-чуттєвим наповненням образам протиставлена епітетна номінація «безіменний солдат»: *До літа усі троє стануть безіменними солдатами.*

Мілітаризована картина світу зумовлює актуалізацію концепту СМЕРТЬ і відповідних епітетів: *Ці чайки над полем бою – вони такі недоречні / Я ще можу зрозуміти круків / Вони здавна живляться плоттю загиблих воїнів.* Книжна епічна сполука «загиблий воїн» підкреслено беземоційна, закам'яніла, як пам'ятний знак на могилі.

Актуалізує мілітаризований погляд на світ і емоційно-психологічне означення самотності людини. Найбільше вражають поета спорожнілі міста, села, будинки, квартири.

Метонімічно протиставленими постають чоловік та тінь: *Самотній чоловік – останній мешканець квартири; Чії самотні тіні продовжують самотні існування / Фактично творячи нову країну Нову реальність.*

Саме епітети дозволяють створити мікропоетичні узагальнення – трагічні конкретно-чуттєві образи загиблої дівчини (*Оце – моя дівчина / Правда гарна / Її вбили у лютому в Маріїнському парку*), інваліда як колишнього воїна (*Як уже набридли на вулицях їхніх міст / Ті усюдишці інваліди-бомжі*). Трагічно-іронічним є протиставлення людей не за національною ознакою, а за ознаками життя: *Ніколи не думай що ти живий / Бо розчудовий українець / А він мертвий / Бо довбаний кацап*. Для поета ЛЮДИНА цінна як така, але все ж ліричний герой за допомогою розмовної форми національної ідентифікації «кацап» ‘росіянин’ «підкидає» до сентенції зневажливої оцінності представників тієї держави, що зухвало переступила кордони України зі зброєю.

Засобом вираження зневажливого ставлення світу до масових убивств, масових смертей є поетичний образ голубів, що порпаються на покинутому полі битви: *Яще можу зрозуміти голубів / Вони звикли порпатися у людському смітті.*

Опція воїна, борця, який потрібен соціуму, поки він на полі бою, спричинює посилення соціальної оцінки у «Віршах». Для керівництва, для статистики вчорашні не-воїни означені офіційним кліше – *цивільні мешканці (Природно коли гинуть сотні і тисячі / Цивільних мешканців / Бо це природно коли цивільні мешканці / Гинуть на війні)*. Саме родичі загиблих змушені після втрати синів і дочок апелювати про підтримку до влади, яка здобула саркастично-іронічну оцінку з ознаками ‘ворожість’, ‘байдужість’: *Б’ється головою до високих порогів / Добрим людям клямки обціловує / Дайте хоч яку копійку родині ... / А добрі люди сидять за дубовими дверима / З написом обід з 9 до 18 / Зиркають на неї спідлоба недобрими очима; Подалі від цих добрих людей / З цього блискучого наче вставні зуби Києва.*

У центрі предметного світу війни – ЗБРОЯ. Поетична свідомість відразу актуалізує гончарівський текст «Людина і зброя» 1960-го... Словесний образ зброї суб’єктивізований у ліро-епічному віршовому контексті, адже ліричне «я» проступає

через особові дієслівні форми, зокрема 2-ої особи однини, вжитої у значенні 1-ої: *Коли чистиш зброю / Коли щодня чистиш зброю / Розтираєш її духмяними оліями / Затуляєш її собою а сам мокнеш на дощі / Пеленаєш її як малу дитину*. Емоційне сприймання зброї передає інтимізований епітет, що входить у структуру порівняння зброї з дитиною.

Характерно, що та сама структура динамічної та конкретно-чуттєвої оцінки кулі, гранати – через епітет у складі порівняння: *А кулі літають з такою смертельною швидкістю / Наче випущені з арбалета залізні птахи; Кулі прилетіли з по той бік війни / Наче злі шершні; Чотири ручних гранати які крадькома / визирили з підсумка / Гранатометника Макса з Луганська / Коли почули таке поховалися в підсумок / наче злякані кошенята*.

Зброя та її частини, що постійно з людиною-воїном, антропоморфізована, про свідчать метафоричні епітети: *Куля сама собі знайде ціль переконають / досвідчені стрільці / Котра розумна; Не влучила [куля. – С. Б.] – марно прожила життя Даремно / приходила у світ / За мить лежить десь холодна мертва іржавіє; Автомат ревнує юнака до дівчини / Хлопець ще не навчився розуміти складну мову / Мовчазних автоматів / Однак загадкова мова кохання / йому теж незнайома; А мовчазний набундючений автомат тихо / як меч самурая / Щоразу глибше заходить йому в душу; Дурна міна чи тупий снаряд*. Звуки, що вона породжує, передає епітетний перифраз: *Міномети СПГ АГСи стрілокотня / Інші музики диявольського оркестру*.

Одним із центрів поетичної картини світу Б. Гуменюка є ДІМ. Частина його епітетики підтверджує позитивне емоційно-оцінне сприймання дому, будинку, хати, особливо коли засмучує руйнування звичного житла: *Не знайдуть своїх домів / батьківських хат / Родинних гнізд*. Здебільшого ж епітет засвідчує, що дім, його наповнення пошкоджені: *Сотні зруйнованих будинків / Стертих з лиця землі / понівечених неприбраних / Полишених напризволяще / Якщо колись повернуться їхні господарі; Дві кулі залетіли у вибите вікно; Дім їх пам'ятає / Перекошеними віконними рамами / Відчиненими навстіж воротами; Яких вдосталь знайшлося в понівеченій вибухом шафі*.

Привертають увагу описові прозаїчні конструкції з нанизаними художніми означеннями, які почасти контрастують у такому контексті, як-от: *Звичайний будинок звичайної родини [...] / Розташований в умовному тилу – Прострелений сотні разів / Прошитий наскрізь кулями й осколками.*

Війна пройшлася по маленьких містечках з невисокими будівлями та по великих містах з висотками, тому не раз поет акцентує увагу на відчислівниковому прикметникові в ролі характеристичного означення, що конкретизує зорове уявлення про колись житлову будівлю: *Написи білою учнівською крейдою / на посіченій осколками стіні / Чотириповерхового будинку на три під'їзди; Він думає про Донецьк / Про шістнадцятиповерховий будинок.*

Поетичні контексти завдяки прикметниковим займенникам інтимізують сприймання ліричним героєм чужого, яке на якийсь час служить йому притулком, ба більше – дарує йому час для відновлення сил. Пор. ускладнені епітетні сполуки: *Думка про дім дає йому тіло Тримає укупі / Робить потрібним вагомим важким / Без неї – він пустотілий і крихкий / Пов'язаний в снопи / Наче сухий очерет на морззі.*

Йому болить порожнеча, відсутність хазяїв, він обережно переступає невідомі пороги, щоб захиститися: *Наче вперше заходжу в чужий двір / Відчиняю двері в чийсь дім; Знову йдемо до розбитих будинків / Нехай пробачать нам господарі / До чийогось дому / Нашого правдивого тилу / Чийогось колишнього житла.*

Серед просторових конкретно-чуттєвих образів – ПОЛЕ, ЗЕМЛЯ. *Поле бою і ромашкове поле* протиставлені як символи війни і миру, битви та любові:

*Бачу сон... Ромашкове поле
У ромашках – квіткою ти
А у нас тут поле бою
А у нас тут блокпости...
Слова візерунки долі
Слід хреста на моїм плечі
Три самотні зозулі в полі
Кують не роки а мечі*

Завдяки епітетам словесний образ землі не одновимірний. З одного боку, українська Батьківщина найдорожча, тому позитивно означена: *А сьогодні ми ще копаємо землю / Цю дорогу українську землю / Цю солодку ласкаву землю / Пишемо гуртом саперними лопатками / На її тілі / Останній вірш української літератури. / Ще живі.* З другого боку, ця оцінка суперечлива, а тому поету прислужилися оксиморонні епітети: *Коли щодня копаєш окоп чи траншею / Пригорщами вигрібаєш цю дорогу й ненависну землю.* Це легко пояснити: адже рідну землю треба захищати, але рити окопи в донецьких степах складно, пор.: *Сьогодні знову копаємо землю / Цю ненависну донецьку землю / Цю черству закам'янілу землю; Лише земля яку ти відвойовував / у цього залізобетонного ступу.* Протиставлення закладене і в спостереженні, що родючі поля, які мали би бути засіяні, перекарьожені гусінню танків, пор. епітет-дієприкметниковий зворот: *чи то зорана гусеницями, а не плугом, нива не того татунку.*

Незвично химерним є сюрреалістичний образ землі, понівеченої війною. Одночасно в ньому актуалізовані не лише просторові, але й чуттєві ознаки. Індивідуально-авторський розлогий епітет-дієприкметниковий зворот поєднав в одному асоціативно-образному ряду номінації *земля – шоколад* (асоціація за кольором і психологічним сприйманням) – (сибірський) *пельмень* (асоціація за розміром і психологічним сприйняттям): *Залишити цю спаскуджену землю / Над'їдену людьми і звірами наче плитка старого шоколаду / Нашиповану мертвим м'ясом мовби / сибірський пельмень.* Такий слово-образ землі рефлексує з мистецтвом Пікассо, Далі, викликаючи неприємні внутрішньо-психологічні відчуття, що є наслідком душевної, може, й фізичної, травми.

Так само з вертикальним європейським мистецьким контекстом співвіднесений сповідальний поетичний рядок: *Але кажу – пробач – за себе і свою скажену планету.* Невипадково на сторінках «Віршів з війни» виринають імена улюблених письменників, персонажів, серед яких Сент-Екзюпері, маленький Принц. Війна в одній точці земної кулі пробуджує відповідальність за мир на всій планеті (усі пам'ятатимуть про пересторогу Третьої світової...).

Мілітарна риторика просочується в кожную верліброву строфу Б. Гуменюка. Серед показових прикметникові епітети, в яких означення вказує на пошкодженість, невпорядкованість, нецілісність реалій: *Літо прийшло / щоб залишити на шкірі опіки / від стріляних гільз / і піти на протезах / замість відірваних ніг; На подвір'ї початкової школи розкидані іграшки / Недобудовані піщані замки мости залізниці / Розтоптані дорослим чоботом / Вивернуті ранці / Покидані недочитані прибиті курявою книжки; Покинуті тварини Покинуті будинки Покинуті могили / Пробита стеля обірвана люстра вирвані розетки / Бите скло обсипана штукатурка виламані двері; Лише пісок від розтритих бетонних плит; Де прострелені голови розпороті животи / теплі нутрощі на твоїх руках / Коли ти марно намагаєшся затулити / в животі побратима отакенну рану? Який стилістичний ефект? – Відчуття бруталності війни, неминучості втрат, адже така словесна картина відбиває для більшості скінченність життя *ТУТ, у ЦЕЙ ЧАС*, відбиває травмованість насамперед Душі.*

Часто засобом актуалізації часу війни є метафороутворювальний епітет у структурі порівняння (*Сонце має догоріти наче палаюча шина*), дієприкметникового звороту (*Літо шкварчить / як начинений шрапнеллю голубець; літо покірно лежить біля наших ніг / наче переляканий вибухами собака*), у складі ідентифікаційної метафори: *Місяць у нього це горло крупнокаліберної гармати; А море – це розплавлене олово*.

Силу емоційного сприймання світу, багатовимірність його чуттєвого осягнення передають ускладнені багатокomпонентні епітети, наприклад, поєднання прикметникового та дієприкметникового означення: *Присіли на суху зрізану кулеметними чергами / траву*.

Епітет відіграє провідну стилістичну функцію у створенні конкретно-чуттєвої картини кривавої, жертвовної війни, зорове сприймання якої пов'язане з контрастивними характеристиками: зміна чорного – червоного – білого – зеленого – жовтого – синього. Колір може бути означений прямо і перифрастично – встановлюється за зовнішньою

ознакою предмета: земля – *чорний*, сонях – *жовтий*, сажа – *чорний*, зельонка – *зелений*, небо, море – *синій* і т. ін. Пор.: *Літописці не шкодуватимуть для нас епітетів / З відтінком червоного / Вони скажуть що спочатку було слово / не вірте. Спочатку була кров; Пішов малювати калину / Червону як вічне передчуття війни; Згряя чорних круків (з боку сонця – скривавлених) / з криком здійнялася в небо / Хоча можливо то так кричало ошмаття зораной / вибухами землі; То якого хріна ти робиш в цій сраній зельонці / і по нас стріляєш; Білий світ виглядав наче перемашений кров'ю / та притрушений сажею; А об одинадцятій вже стояв перед Господом / У білих ризах / Бо простилися йому всі гріхи його; Ніхто до неї не приходять / Ніхто не рве її перестиглих ягід які осипаються додоу / І розтікаються наче криваві сльози; Тим часом мій білий віриш / Червоним чорніє / Як повстанський прапор нашої боротьби; Засохла фарба на палітрі / Жовта яка не стала сонцем Тінню сонця / Відблиском на воді / Синя що вже ніколи не буде морем / Кольором її очей Небом.*

Химерний слово-образ – *рожева чайка*. Це символи війни – смерті. Хоча такий вид птахів існує, але через малу обізнаність загалу поет радше апелює до фантастичного образу птаха, що поїдає криваву здобич і набуває червонуватих ознак: *Рожеві чайки – / Волів би ніколи їх не бачити – / Найбільше жахіття цієї війни / І шматки людської плоті Які падають тобі до ніг просто з неба / З якими ти просто не знаєш що робити.*

У поезії Б. Гуменюка не можна не помітити таку особливість – активність займенникових прикметників-епітетів. Їхня актуалізація пов'язана із суб'єктивізацією ліричних оповідей, єднанням ліричного «я», «ми» та «я» поета-воїна. Стилістично акцентовані присвійні епітети:

свій (Той хто повторює тезу про слово / Ще й переконує мене взяти його гаслом на свій щит; Одягаю свою першу кевларову каску; Приміряю свій перший бронезилет; Не дбає про риму / Коли пише смс-повідомлення своїй дівчині; Навіть якщо ти не бачив обличчя свого ворога);

наш (Наш чотовий – чоловік з химерами / Коли над полем бою сходить сонце / Він каже що це на

дальньому блоку запалили шини...; Чому воно солоне? Тому що у ньому **наші сльози п'ят сеча і кров** – Воно протікає крізь нас; Але сталася біда – прийшла вата у **нашу хату**; Двісті метрів від **наших окопів до їхніх окопів**). Епітет *наш* у конкретному поетичному сегменті набуває семантичного прирощення – ‘людський’, пор. ряд епітетних зворотів: *Вулиці наших населених пунктів / Населених людьми міст і сіл / З такими смішними мирними до сліз назвами / Простими і наївними як самі люди*;

твій (Твою країну громадяни обмінюють / на дрібну готівку харч; Він [слід] нагадує твій народ / Теж такий безпомічний та зворушливо-безглуздий / Зі своїми смішними колючками / Теж такий похлихий і замріяний / Котрому не знайшлося місця у цьому доброму світі / Твій народ розгублений і безпорадний / Наче викинуте в чернігівські світи кактусеня / Із далекого Техасу);

їхній (Тільки гілля пам'ятає їхні руки / Тільки стара порепана кора пам'ятає їхні босі ноги).

Не менш виразними є епітети, виражені вказівними займенниковими прикметниками, що сприяють підкресленій конкретизації хронотопу ліричної оповіді – *цей (Зрештою після цієї війни нам усім нікуди повертатися)*, поетичному узагальненню – *кожний (Він був занадто юний щоб розуміти / Що його руки мріє виліпити кожен скульптор / Його руки мріє оспівати кожен поет / В таких руках мріє опинитися кожна жінка)*. Натомість неозначено-особові форми увиразнюють внутрішню розгубленість, стан самотності, приреченості, пригніченості (*Так дивно коли з неба / Просто тобі під ноги / Падає чийсь палець / Чись вуха; Чийсь кіт Як тепер знати чий? / Нічийний Тутешній сказати б. / Нічий наче тіла двох полонених ворогів*).

Попри визначальну маскуліність мілітарної поезії Б. Гуменюка в ній варто відзначити й глибокий ліризм, що його задають і ключові «улюблені» конкретно-чуттєві образи зі світу рослин – соняхи, калина, акація, шовковиця, бузина, тополя, ромашка... Вони – символи ЖИТТЯ, що триває попри війну, у якій молодий опертий на досвідченого, пор. слово-образ стійкого українського соняха: *Коли підійти ближче*

і роздивитися, то можна помітити, що поряд з кожним молодим соняхом досі стоїть старий, минулорічний, обезголовлений, посічений осколками, попалений, як тїнь.

У «Віршах з війни» є й своєрідні символи життя, зокрема «своя поезія» як Дух: *Ні Не жартує Свою поезію носить у собі / Не відпускає її ні на мить.*

Журливо-елегійним, відверто жорстким є поетичний контекст, у якому протиставлені життя і смерть за їхніми фізичними ознаками: *Нехай вони запам'ятають наші гарячі губи / Наш гарячий подих / Наші палкі обійми / Нехай вони не торкаються нашого холодного чола / наших холодних вуст. / Не віддавайте нас дітям / Нехай діти запам'ятають наші теплі очі / Наші теплі посмішки / Наші теплі руки / Нехай діти не торкаються тремтячими губами / наших холодних рук.* Очевидно, через те, що переживати смерть побратима дуже складно, ліричний герой ототожнює її з щастям-долею, пор. неоднозначний оксиморон: *Смерть в бою – це твоє солдатське щастя.*

Отже, епітетика «Віршів з війни» Б. Гуменюка допомагає створити і зв'язати міліарний, соціально-політичний та інтимно-ліричний сегменти української мовної картини світу. Вона актуалізує конкретно-чуттєвий зміст, семантичне наповнення концептів *війна, людина* («воїн», «ворог») – *природа* («жива» і «нежива»), *життя – смерть*. А також архетипових, міфологічних, фольклорно-казкових, химерно-сюрреалістичних, книжних і розмовних, не оминаючи субкультурних, ознак буття, що їх вербалізує поетове мовомислення. Для індивідуального стилю поета характерна структурна різноманітність епітета, який бере участь у створенні суб'єктивізованих ліричних та епічних розлогих контекстів.

Головченко Н. Верлібр як форма сучасного вірша. Про «Вірші з війни» Бориса Гуменюка. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2016/01/17/122451.html> (останнє звернення: 29.05.2020)

Головченко Н. Твори Бориса Гуменюка номіновані на Шевченківську премію. URL: <http://kroun.info/iz-pershih-vust/tvory->

borysa-gumenyuka-nominovani-na-shevchenkivsku-premiyu/ (останнє звернення: 29.05.2020)

Гуменюк Б. Вірші з війни. Київ, 2018.

Коцарев О. Поезія фронту. Поети ідуть на війну і постять вірші у Фейсбук. URL: https://texty.org.ua/articles/56130/Pojezija_frontu_Pojety_idut_na_vijnu_i-56130/ (останнє звернення: 29.05.2020)

Полицук Я. Ars masacrae, або про те, чи є поезія на війні. *Слово і час*. 2016. №7. С.3 – 11.

Стецик М. Поезія війни в лінгвостилістичному вимірі. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2017. С. 342 – 352.

REFERENCES

Golovchenko, N. (2016). Verlibr as a form of modern poetry. About «Poems from the War» by Borys Humeniuk. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2016/01/17/122451.html> (last appeal: 29.05.2020) (in Ukr.).

Golovchenko, N. (2019). Works by Borys Humeniuk are nominated for the Shevchenko Prize. URL: <http://kroun.info/iz-pershih-vust/tvory-borysa-gumenyuka-nominovani-na-shevchenkivsku-premiyu/> (last appeal: 29.05.2020) (in Ukr.).

Humeniuk, B. (2018). Poems from the war. Kyiv (in Ukr.).

Kotsarev, O. (2014). Poetry of the front. Poets go to war and post poems on Facebook. URL: https://texty.org.ua/articles/56130/Pojezija_frontu_Pojety_idut_na_vijnu_i-56130/ (last appeal: 29.05.2020) (in Ukr.).

Polishchuk, Ya. (2016). Ars masacrae, or whether poetry is at war. *Word and time*, №7, 3 – 11 (in Ukr.).

Stetsyk, M. (2017). Poetry of war in the linguistic-stylistic dimension. *Native word in the ethnocultural dimension*, 342 – 352 (in Ukr.).

Статтю отримано 10.02.2020

Svitlana Bybyk

«CHRONICLERS WILL NOT HARM FOR US EPITETS WITH A TINT OF RED» (EPITHETICS «POEMS FROM THE WAR» BY BORYS HUMENIUK)

The article offers an analysis of one of the expressive markers of the language of social works of B. Humeniuk “Poems from the war”. Stylistic functions, structural and semantic properties of epithets are outlined. The connection between lyrical and epic epithets and the form of poems – verlibr – is noted. The functional load of epithets in correlation with

linguistic-stylistic categories actualization, intimation, subjectivization, publicism, epicness, lyricism is traced.

The role of epithets as actualizers of emotional assessments, concrete-sensory associations (color, size, smell of realities, mental state, mood, worldview of a lyrical hero) in readers is established. Emphasis is placed on militarized epithet with destructive semantics of meanings. The individual-author features of actualization of epithets-coloratives (*black, red, white, green, blue, yellow*) are emphasized. A specific group of epic, more typical of colloquial language, epithets-pronoun adjectives, which enhance the subjectivity of the poetic context.

The originality of the epithetics of B. Humeniuk's verlibr verse is characterized. In particular, the key proper epithet phrases with the direct meaning of adjectives and metaphorical epithets are singled out; two-syllable noun-adjective epithets, epithets as a part of an adjective inversion, epithets as a part of comparison, a paraphrase are distinguished.

The correlation of the epithet "Poems from War" with the archetypal cognitive structures – the concepts of *War, Warrior, Death, Life, Man, Nature* – is traced.

Keywords: language of poetry, actualization, subjectivity, intimacy, epithet, metaphorical epithet, epithet-colorative, comparative epithet, military lexicon, military rhetoric.